

Camille Riquier,
Philosophie de Péguy ou les
mémoires d'un imbécile.

Paris: PUF, 2017, 552 pàg.

Podríem acostar-nos a l'escriptura de Charles Péguy (1873-1914) des de perspectives ben diverses que responen a la seva activitat polifacètica i a la seva rica personalitat, facetes que el lector fins i tot trobarà difícils de conciliar a primer cop d'ull: Péguy ha estat caracteritzat com a socialista, dreyfusista, revolucionari, internacionalista, patriota, periodista, historiador, polemista, poeta, cristià, teòleg o exegeta de la Bíblia, i la seva mort al camp de batalla acabà transformant la seva figura en un mite nacional a França. No obstant això, l'obra de Camille Riquier que ara presentem defensarà que aquestes múltiples facetes de la seva personalitat i de la seva escriptura responen totes a una vocació radicalment filosòfica que permet traçar el fil conductor de tota la seva trajectòria, exercida sempre, això sí, des dels marges del món acadèmic.

L'autor del llibre, Camille Riquier, és professor a la Facultat de Filosofia de l'Institut Catholique de Paris, i un gran especialista en la filosofia d'Henri Bergson. La seva aportació més remarcable sobre aquest altre gran pensador francès ha estat la seva obra *Archéologie de Bergson* (PUF, 2009), que meresqué el premi *La Bruyère* 2010 de l'Acadèmia francesa. L'interès de Riquier per la figura de Péguy no ens hauria de re-

sultar gens estrany tenint en compte la gran influència que la filosofia de Bergson exercirà també sobre el literat francès, tal com quedarà palès en el llibre. Aquesta àmplia obra de Riquier sobre Péguy, d'altra banda, arriba en el moment oportú, fruit d'una maduració de la seva proposta, d'alguns cursos impartits sobre l'escriptor, i tres anys després de la commemoració del centenari de la mort de Péguy, amb motiu del qual veieren la llum nombroses obres sobre l'escriptor, algunes de les quals foren ja dirigides o editades pel mateix Riquier: *Charles Péguy* (París: Cerf, 2014), *Pensée de Péguy* (París: DDB, 2015).

La hipòtesi fonamental de l'autor, com ja hem anunciat, ha estat considerar la filosofia no pas com una faceta més de l'escriptor francès, sinó com la seva vocació profunda, la «més subterrània, vibrant com un baix continu, que ha de permetre articular totes les altres facetes, reconstruint l'obra sencera. En la seva filosofia ha de raure la unitat que travessa els múltiples aspectes del seu treball i del seu engatjament. I això es deu al fet que Péguy s'ha considerat sempre en primer lloc i sobretot filòsof, malgrat que no ho fes de la manera com pertocava fer-ho, com a professor i universitari, i que refusés totes les distincions i divisions escolars, que l'haurien obligat a empobrir i mutilar allò real, del qual volgué ser testimoni» (pàg. 16).

Riquier no ha estat pas el primer a considerar el relleu filosòfic del literat francès. Alguns treballs molt remarcables s'han in-

teressat abans que ell en el Péguy *filòsof* o, com a mínim, en algun aspecte concret del seu pensament filosòfic: des d'Emmanuel Mounier, que, veient en Péguy un precursor del seu propi compromís polític, personalista i cristià, publicà el 1931 una obra titulada *La pensée de Charles Péguy*; passant per Gilles Deleuze, que a *Différence et Répétition* (1968) repensava l'esdeveniment des de Péguy i posava el seu nom al costat dels de Kierkegaard i Nietzsche, descobrint en tots tres —en les versions del catòlic, el pastor i l'anticrist, respectivament— la *repetició* com una categoria fonamental del pensament contemporani; fins a Alain Finkielkraut, que a *Le Mécontemporain: Charles Péguy, lecteur du monde moderne* (París: Gallimard, 1992) reactualitza el valor de la crítica de Péguy al món modern; o a Philippe Grossos, que a *Péguy philosophe* (París: Vrin, 2005) recull diversos articles sobre Péguy en relació amb qüestions com ara l'esdeveniment, el llenguatge o la modernitat. Però entre aquestes altres obres de referència el llibre de Camille Riquier representa una aportació original i molt valuosa, ja que es tracta d'un gran treball unitari que aconsegueix exposar el fil conductor filosòfic que dona lloc a tota la seva obra, i que permet copsar tant l'evolució com la coherència de fons de tot el seu pensament, que respondria a una mateixa vocació filosòfica primordial a la qual Péguy intentà restar fidel al llarg de tota la vida.

Riquier no fa un acostament biogràfic a Péguy, acostament que participaria excessivament d'uns procediments historiogràfics moderns que el mateix literat francès detestava, ni tampoc interpreta els textos de l'escriptor partint principalment d'altres testi-

monis o de lectors de la seva obra. Riquier, sense mancar mai al rigor que li és propi i essent un bon coneixedor de la bibliografia secundària al voltant de l'escriptor, opta decididament per cercar el sentit de l'obra de Péguy en el seus propis textos, partint sempre dels textos mateixos i llegint-los des del seu interior, i preferint —tal com preferia Péguy mateix— una llarga citació a una paràfrasi mediocre: «És perquè hem intentat restituir el moviment continu i orgànic de l'obra, que no hem volgut escoltar altra cosa, en el “fracàs temporal” on aquesta va sorgir, que la sola veu de Péguy, mig silenciada, massa sovint recoberta per totes aquelles veus dels seus nombrosos amics que, havent conegut íntimament l'home, van creure que tenien alguns accessos privilegiats per fer-nos-el escoltar millor» (pàg. 19). Riquier ha intentat comprendre Péguy «per simpatia, com ens hi convida Bergson, havent cercat penetrar en allò que l'obra de Péguy té de més interior, després d'una freqüentació llarga i assídua dels seus textos presos en la seva totalitat» (pàg. 21-22).

Però no faríem justícia a l'obra de Camille Riquier si ens quedéssim només en aquest punt. L'ambició de l'autor apunta encara una mica més enllà d'aquesta lectura per simpatia: la comprensió del pensament de Péguy vol restar fins a tal punt interior que es concebrà a si mateixa com un intent, en un cert sentit, d'escriure aquell llibre que Péguy havia projectat però que no arribà mai a realitzar a causa de la seva mort prematura. En efecte, entre altres projectes que finalment no dugué a terme, Péguy havia manifestat en diverses ocasions la voluntat d'escriure unes *Confes-*

sions, per a les quals havia previst també els títols de *Mémoires d'un âne* (*Memòries d'un ase*) o *Memoires d'un imbécile* (*Memòries d'un imbecil*). El llibre de Riquier, tal com l'autor n'ha volgut deixar constància en el subtítol mateix, vol escriure, doncs, aquestes *memòries d'un imbecil*, endinsant-se en el pensament de Péguy per copsar-ne les modulacions i l'evolució, però per tal d'intentar comprendre'n, sobretot, la raó profunda, per confessar la seva fidelitat a una vocació interior. La difícil conciliació aparent entre el seus projectes acadèmics avortats i la direcció dels *Cahiers de la Quinzaine*, o entre el seu compromís socialista i la seva conversió al catolicisme, per exemple, es farà entenedora des d'aquesta comprensió interior de la seva vocació profunda. La categoria d'*imbecil*, d'altra banda, anirà reapareixent en l'obra de Riquier com un *leitmotiv* que il·luminarà l'autocomprensió de Péguy mateix al llarg de la seva vida: *imbecil·litat* als ulls d'un món modern astut i optimista que dona l'esquena a l'ordre pascalià del *cor*; *imbecil·litat* virtuosa que permetrà a Péguy, a diferència del món modern, reconèixer de nou l'acció de la gràcia i confessar les virtuts teològals de la fe, l'esperança i la caritat.

El llibre de Camille Riquier es divideix en tres grans parts, que corresponen a l'evolució i maduració de la seva escriptura i del seu compromís intel·lectual i vital. Riquier dona a cadascuna de les parts d'aquest tríptic els noms de *L'innocence* (*La innocència*), *La chute* (*La caiguda*) i *Le salut* (*La salvació*), noms on pot ressonar, rellegida en la història personal de Charles Péguy, la història mateixa de la Salvació. Corresponen, respectivament, a tres grans etapes de

la vida i l'obra de l'escriptor: la innocència de la joventut en què Péguy descobreix el socialisme i es disposa a preparar una revolució social, la caiguda a què l'aboca el fracàs irreversible d'aquest ideal i la conseqüent instauració del món modern, i la salvació per mitjà del redescobriment de la fe cristiana i del paper de la gràcia, que serà, segons ell, la qüestió cristiana més profunda.

La primera gran part del llibre —*L'innocence*— s'obre amb un capítol titulat «Péguy filòsof — la passió i el deure». A la *passió* filosòfica de Péguy se li imposa el *deure* socialista: el deure d'encarnar sempre la idea, que el portarà a intentar conciliar la filosofia i la història. Respondre al deure social serà per a Péguy una manera de restar fidel a la seva vocació filosòfica. La seva ànima múltiple, la tensió entre la seva passió i el seu deure, potser encara no prou harmonitzats, el duu al recurs de la pseudonímia, i comença a escriure sota noms diversos, que no són pas màscares rere les quals vol amagar-se, sinó noms escollits lliurement que li permeten revelar-se d'una forma més autèntica. D'entre aquests pseudònims en destacaran principalment dos, que responen a les seves dues principals vocacions: Pierre Deloire, l'historiador, i Pierre Badouin, el filòsof. Passió i deure, filosofia i compromís socialista van de la mà. Així doncs, la filosofia de Péguy s'anirà infiltrant transversalment en tota la seva escriptura i en els lliuraments dels seus *Cahiers de la Quinzaine*, despullant-se, això sí, de la seva forma clàssica, i no constituint-se mai en sistema.

El segon capítol de la primera part, titulat «Socialisme i cristianisme o les Humani-

tats paral·leles» es concentra principalment a rellegir dues obres signades pel pseudònim Pierre Badouin: la seva primera *Jeanne d'Arc*, de 1897, i *Marcel* o *De la cité harmonieuse*. Aquests dos textos seran llegits per Riquier en correlació, perquè, tal com escriu Bergson, «no podem tenir una mirada sobre l'esdevenidor sense una perspectiva igual i corresponent sobre el passat» (pàg. 81-82). Així, Péguy rellegeix el present del seu compromís intel·lectual i polític a la llum tant de la representació de la història passada de la vida interior de Joana d'Arc com de la visió de la ciutat harmoniosa futura. Si la figura de Joana d'Arc fou clau per a la conversió socialista de Péguy, cal també representar-se allò que hom cerca, la fundació de la ciutat socialista, que Péguy prefeix anomenar *harmoniosa*. Perquè per a ell la revolució veritable no és pas aquella que destrueix sinó aquella que funda.

El tercer i darrer capítol de la primera part es titula «L'Ideal i l'Esdeveniment — preparar i fer la revolució social». A la teoria cal que la segueixi la praxi; cal tant una intel·ligència de l'acció i un bon mètode com la posada en pràctica de la revolució social. Per a Péguy el socialisme no és una utopia o una mera idea reguladora inassolible, sinó que cal encarnar la idea i treballar ja per a ella. Per això es proposà no tant governar el poble, sinó formar-lo i ensenyar-lo, escampant aquest ideal noble i gran, plenament filosòfic, per mitjà de la seva revista. Si el mètode de Péguy per transmetre l'ideal fou la publicació dels *Cahiers de la Quinzaine*, l'esdeveniment que podrà propiciar el pas del coneixement a l'acció serà l'*affaire Dreyfus*. En els seus *Cahiers*, Péguy esdevé el Pascal del socialis-

me, promovent una revolució integral en relació amb cadascun dels tres ordres pas-caliens: una revolució econòmica (ordre de la carn), una revolució moral (ordre de l'esperit) i una revolució que restableixi la solidaritat (ordre de la caritat). Per la seva banda, en l'afer Dreyfus, Péguy hi veié un potencial motor propagador del socialisme, que hagués pogut reunir i harmonitzar tots aquells homes del seu temps que tenien fam i set de justícia. Però el desenvolupament dels fets farà veure a Péguy que inevitablement «tot comença en mística i acaba en política»: «Així, per Péguy, moral i política caminen en sentit invers, perden l'una allò que l'altra guanya. I a mesura que l'afer avança esdevé cada cop menys moral i més polític» (pàg. 184). Péguy assistirà a la descomposició del dreyfusisme i a la crisi d'aquella revolució que l'afer Dreyfus hagués pogut desencadenar.

La segona gran part del llibre —*La chute*— comença, doncs, exposant aquesta crisi vital i intel·lectual de Péguy, en el capítol titulat «L'avortament del món socialista i la instal·lació del món modern». Per a Péguy, en la història d'Occident hi ha hagut tres mons: l'antic, el cristià i el modern. L'afer Dreyfus fou considerat per Péguy un dels grans esdeveniments en la història de la humanitat, que hagués pogut donar lloc a un nou món, el món socialista. El fracàs d'aquest projecte, tanmateix, ha donat lloc a la instal·lació del desert del món modern. En aquest capítol, Riquier rellegirà amb Péguy la història de la descomposició del dreyfusisme, i com la política es desvià de l'ideal tot traient les seves promeses.

Per a Péguy, la contrapartida de l'avortament del món socialista fou, doncs, la

instal·lació del món modern. En el capítol següent, titulat «Metafísica del món modern», Camille Riquier tractarà precisament de reconstruir l'entramat fonamental de la crítica de Péguy al món modern. Després de la decepció pel fracàs de les expectatives que suscità en ell l'afer Dreyfus, Péguy inscriví a la Sorbona una tesi que havia de tenir com a títol *De la situació feta a la història i a la sociologia en la filosofia general del món modern*. Si bé finalment no la defensà, Riquier sosté que sí que l'escriví indirectament per mitjà de diversos assajos, entre 1906 i 1909, al marge del món acadèmic. Péguy s'ocupa especialment de desvetllar la metafísica latent, «oficial» però inconscient, que el món modern oculta, i que es fonamenta en tres postulats: la divinització de la humanitat, la noció de progrés i la concepció de l'ésser humà com a creador que emmotlla al seu gust un món plàstic per tal de dur a terme una segona creació.

La tercera gran part del llibre —*Le salut*— s'entoma amb un depassament de la metafísica del món modern, en el capítol titulat «Vers una metafísica de la presència». Quan Péguy toca fons i experimenta fins i tot la temptació del suïcidi, el seu abandonament i la seva *imbecil·litat* als ulls del món modern el portaran a descobrir la grandesa de la fe, de l'esperança i de la caritat cristianes. Riquier considera que no es tracta tant d'una conversió com d'un camí que s'havia anat aprofundint ja des del seu socialisme de joventut, al qual mai no renunciarà. D'altra banda, la mediació filosòfica que propicià l'accés de l'escriptor al cristianisme fou la gran petjada que deixà en ell el pensament d'un jueu, Henri Berg-

son: «Calgué que Bergson li permetés elaborar una filosofia de la història contrària a la que la ciència històrica havia donat al món modern; calgué que un jueu, Bergson, pogués atacar el cor de la metafísica del món modern i descobrís la seva esquerdada —un dèficit de presència— per tal que, postrat al llit i malalt, amb l'Evangelí entre les mans, Péguy retrobés, llavors en ple patiment, el diàleg amb la seva ànima carnal, antigament cristiana, novament cristiana» (pàg. 372). Després d'estudiar llargament la petjada de Bergson en Péguy, Riquier incidirà especialment en *Veronique. Dialogue de l'histoire et de l'âme charnelle* i en el seu punt central, que no és sinó una lectura del capítol XXVI de l'Evangelí segons sant Mateu, en què Jesús prega al Pare a Getsemaní.

En el capítol següent, «*Les Confessions de Péguy*», Camille Riquier reivindica la memòria, el testimoniatge i la confessió en Péguy com el «mètode» de l'autèntic cronista, que no escriu res que no hagi experimentat en pròpia carn, a diferència del mètode historiogràfic modern, que considera l'home des de la història i la «inscripció». És en aquest context que Riquier inclou en la seva obra una dissertació al voltant de la ressonància de la «veu», que dedica al seu mestre Jean-Louis Chrétien. L'autor durà a terme aquí una reflexió ben interessant sobre la recerca de la veu i el to rere l'escriptura, contraposant la proposta de Péguy a la filosofia de Jacques Derrida, que s'hauria emmotllat a l'esvaïment modern de la presència. Lluny de procedir a un decapatge desconstructiu de l'escriptura, Péguy ens convida a quelcom de ben diferent: «N'hi hauria prou de fer caure

tota precaució d'ús, de llegir purament, simplement, immediatament, perquè el text penetrés en nosaltres i recobrés vida —i nosaltres amb ell— en l'escalf de la llar interior, perquè de nou una *veu* s'elevi, la sola escolta de la qual alliberi la plena significació. [...] La llengua només és lliure en l'esdeveniment de la paraula. I per això cal que una veu carnal ressoni en alguna part i en algun lloc, i un eco, malgrat que estigui amortit pel canal de la ploma, en pugui arribar fins a nosaltres, que llegim» (pàg. 475-476).

Finalment, en el darrer capítol, titulat «La salvació dels moderns o l'esperança universal», Riquier justifica i matisa la duresa de Péguy amb el món modern, considerant que la seva còlera no fou mai agra, i que aquesta és, de fet, la manera d'evitar jutjar-lo o condemnar-lo: «La seva còlera és gran, però és en un cert sentit la màscara d'un cor que, en un grau més elevat i en un altre ordre, es compadeix i continua esperant» (pàg. 498). Si Péguy espera la salvació per a tots, també ha d'esperar-la per als moderns. El capítol centra l'atenció en *Clio, dialogue de l'histoire avec l'âme païenne* i en la reflexió de l'escriptor francès sobre la situació feta al cristià en els temps moderns. El món modern, paradoxalment, no farà perdre res al cristià, sinó que li és un temps excepcional per assolir la santedat, ja que l'exercitarà constantment. En aquest temps nou, la *ciutat de Déu* haurà de construir-se seguint l'exemple dels monestirs i trobant com a refugi les famílies, que han d'imitar la llar de Natzaret: els pares de família seran per a ell els «grans aventurers del món modern» (pàg. 526).

En l'epíleg de l'obra, Camille Riquier evoca una anècdota ben curiosa que ens recorda com la clau amagada de la vida de Péguy hauria romàs present fins al final: en una butxaca de la jaqueta, després de la seva mort al camp de batalla, hom hi trobà brodades en un mocador les inicials «P. B.». Eren sens dubte les inicials de Pierre Badouin, l'*altre* Péguy, el que s'havia consagrat plenament a la filosofia: «Aquest altre Péguy, mantingut en reserva, que la mort no ha suprimit, es retroba en tots els seus textos. Perquè és aquest altre Péguy, el seu jo profund, en aquesta contrarietat viscuda amb la persona que ell esdevingué, el qui ha fet d'ell, més que si hagués estat professor, un veritable filòsof, de cos i d'esperit, de cap i de cor, encara que ho fos en detriment de l'obra unificada que ell hauria concebut» (pàg. 546) Tant de bo aquest llibre ens faci revifar l'atractiu filosòfic del literat francès i aconseguixi el que Camille Riquier n'espera: «que Péguy sigui reconegut com un veritable filòsof, que conté en ell un tresor inesgotable» (pàg. 22).

Joan Cabó Rodríguez
Facultat de Filosofia (URL)

Juan Soto Ivars,
Arden las redes. La poscensura y el nuevo mundo virtual.
Barcelona: Debate, 2017, 286 pàg.

Arden las redes. La poscensura y el nuevo mundo virtual, és un assaig de Juan Soto Ivars publicat per l'editorial Debate el 2017. L'autor és un periodista i novel·lista